

# Fædre med anden etnisk baggrund end dansk - mellem tradition og modernitet -

*Forfatter: Lektor, Ph.d., Kenneth Reinicke, Institut for Samfund og Globalisering  
Roskilde Universitetscenter*

*Udgivet af Ligestillingsafdelingen*

**Titel:** Fædre med anden etnisk baggrund end dansk –  
mellem tradition og modernitet –

**Forfatter:** Ph.d., Kenneth Reinicke, Institut for Samfund og Globalisering  
Roskilde Universitetscenter

**Udgiver:** Ligestillingsafdelingen  
Holmens Kanal 22  
1060 København K

**Udgivelsesår:** December 2006

**Udgave:** Elektronisk udgave som findes på [www.lige.dk](http://www.lige.dk)  
Rapporten udgives ikke i trykt form

**(Elektronisk version)**

ISBN 10: 87-91292-92-1

ISBN 13: 978-87-91292-92-7

Fædre med anden etnisk baggrund end dansk  
- mellem tradition og modernitet -

***Indledning 4***

---

***Mændene i undersøgelsen 4***

---

***Faderskab og maskulinitet 6***

---

***Det gode ved at være far 7***

---

***Det besværlige ved at være far 9***

---

***Beskeden om at skulle være far 12***

---

***Forholdet til egne forældre/fædre 13***

---

***Fædrenes inspiration 16***

---

***Børnenes sprogkundskaber 17***

---

***Kulturdilemmaer 19***

---

***Familiens betydning 22***

---

***Vores kultur 25***

---

***Religionens betydning 26***

---

***Ligestilling på hjemmefronten 28***

---

***Barsel 31***

---

***Hvorfor tog fædrene barsel? 32***

---

***Hvorfor tog fædrene ikke barsel? 33***

---

***Børneopdragelse 35***

---

***Drenge- kontra pigeopdragelse 37***

---

***Betydningen af uddannelse 38***

---

***Oplevet diskrimination 39***

---

***Konklusion 41***

---

***Litteratur 45***

## **Indledning**

Denne undersøgelse er blevet til under EU-projektet "Men at Work - achieving gender equality". Det empiriske grundlag er interview med 20 fædre med anden etnisk baggrund end dansk. Formålet er at diskutere forholdet mellem køn, etnicitet og faderskab. Noget af det, som adskiller undersøgelsen fra andre undersøgelser om mænd og faderskab i Danmark, er, at der også er blevet spurgt om fædrene føler, at de befinder sig i et spændingsfelt mellem flere kulturer. Der er derfor sat fokus på, om der er nogle specielle forhold, der gør sig gældende, når etniske mænd bliver fædre og for eksempel skal beslutte, om de ønsker at holde barselsorlov. Træffer mænd med anden etnisk baggrund end danske andre valg end etniske danske mænd? Befinder fædrene sig i nogle kulturelle dilemmaer med hensyn til opdragelsen af deres børn?

## **Mændene i undersøgelsen**

Udvælgelseskriteriet for undersøgelsen var, at mændene skulle være velfungerende, have et arbejde eller en uddannelse og være relativt positive over for ligestillingstankegangen. De fleste af fædrene er ikke født i Danmark, men er kommet hertil, da de var børn. Tre af fædrene er født og opvokset i Danmark. Resten af fædrene er kommet hertil som voksne. Fædrene er meget forskellige med deres minoritetsbaggrund. Fædrene og deres forældre kommer fra henholdsvis Tyrkiet, Pakistan, Marokko, Irak, Syrien og Afghanistan. Alle fædrene har således rødder i en ikke vestlig kulturkreds. Enkelte af fædrene var kommet til Danmark som flygtninge, og en var familiesammenført. De fleste af fædrene var det, man i daglig tale kalder efterkommere eller andengenerationsindvandrere.

Mange af fædrenes refleksioner bar tydelig præg af, at de var opvokset i et moderne samfund, hvor de var vant til at navigere under hurtigt omskiftelige livsbetingelser og forholde sig til flere kulturelle verdener.

Nogle af fædrene havde en lang uddannelse bag sig, fremstod ekstremt kulturtilpassede og "danske" og beherskede det danske sprog til perfektion. Andre af fædrene var sprogligt begrænset af ikke at tale flydende dansk. Dette gjorde sig ikke overraskende specielt gældende for de fædre, som var kommet til Danmark som voksne.

Materialet i undersøgelsen er af kvalitativ karakter, og der kan derfor ikke i traditionel forstand generaliseres på baggrund af undersøgelsen. Der vil derfor være fokus på forståelse og fortolkning af fædrenes udsagn. Gennemsnitsalderen for fædrene er 35 år med en spredning fra 24 til 50 år. Nogle af fædrene havde børn og var gift med danske kvinder. De fleste af fædrene var gift med

kvinder fra deres eget oprindelsesland. En af fædrene var blevet ført sammen med sin kone i en form for arrangeret ægteskab. Der var nogle af fædrene, som kun havde et barn, medens andre havde op til tre og fire børn.

Meningen med interviewene er, at de skal belyse, hvilke ønsker, behov, kompetencer og ressourcer fædrene har. Fokus i interviewene har været følgende områder:

1. *Være/blive far*: Hvad sker der, når mænd bliver fædre? Der er blevet spurgt, hvad de tænkte, da de fik at vide, at de skulle være fædre, om faderskabet var planlagt, hvad faderskabet betyder for dem, herunder hvordan de oplever de positive og besværlige dele af faderskabet. Ligeledes har der været fokus på, om fædrene er knyttet til børnene på en særlig måde.
2. *Egne forældre*: I hvilken udstrækning har fædrene videreført de opdragelsesmønstre, de selv har været præsenteret for i deres barndom. Spejler de sig i deres egne fædre, eller tager de afstand fra det, de selv har oplevet? Kan de bruge deres egne fædre som rollemodeller?
3. *Forhold til partner*: Hvem har mest at skulle have sagt på hjemmefronten med hensyn til barnets opdragelse, og hvordan er de praktiske gøremål fordelt mellem parterne?
4. *Venner*: Hvor meget bruger fædrene deres venner og omgangskreds til at lade sig inspirere i skabelsen af deres faderrolle?
5. *Maskulinitet*: Her er der blevet spurgt, om der var noget i mændenes maskulinitet, der forhindrede dem i være den far, som de ønsker at være. Havde fædrene, da de var yngre, en bestemt slags mand, de så op til, og er det i så fald den samme type mand, de ser op til nu, efter at de er blevet fædre? Er der konflikter med at være mand og far på samme tid?
6. *Børneopdragelse*: Her var fokus på, om drenge og piger skal have den samme opdragelse, de samme udfoldelsesmuligheder og den samme frihed.
7. *Værdier i oprindelseslandet*: Her har den etniske og historiske oprindelse stået i centrum. Der er spurgt om betydningen af oprindelseslandets værdi og regelsæt kontra normerne i Danmark, herunder om mændene oplever et pres om loyalitet. Og hvordan er forholdet mellem individet og slægten?

8. *Religion*: Der har også været fokus på, hvilken betydning religion har for dem selv og måden, de opdrager deres børn. Hvis de er troende, hvilke ritualer og praksisser tillægges så værdi?

Den konkret benyttede fremgangsmåde har været, at sundhedsplejersker fra henholdsvis Roskilde og Københavns kommune samt nogle personlige forbindelser har været behjælpelige med at skaffe kontakt til fædrene. Hovedparten af interviewene er foretaget i fædrenes hjem. Dette har muliggjort mange opmærksomhedspunkter og en form for observation af levestandard, livsstil, boligindretning etc.

Enkelte interviews er foretaget på fædrenes arbejdsplads, og et interview er foretaget pr. telefon. Det har været hensigten, at interviewet skulle foregå i en tone, hvor interviewpersonen fornemmede, at det er tilladt at udtale sig frit. Det har ligeledes været tilstræbt, at fædrene ikke skulle forlade interviewet med en følelse af at være blevet brugt. Det har også været tilstræbt ikke at lægge ordene i munden på mændene og ikke introducere for mange kategorier, som fædrene skulle forholde sig til.

Der eksisterer mange forestillinger og myter om, at mænd ikke kan udtrykke sig præcist og nuanceret om deres eget følelsesliv og konkret mangler ord til at beskrive deres sårbarhed. Langt de fleste af fædrene var dog parate, opsatte og havde ingen besværligheder med at tale om deres faderskab. Nogle af disse mænd var endda i stand til at tale meget raffineret og detaljeret om sårbare dimensioner af deres liv og faderskab.

### **Faderskab og maskulinitet**

Når man beskæftiger sig med mænd med en anden etnisk baggrund end dansk, og de alle har en form for oprindelse i et muslimsk land, kan man ikke undlade ubevidst at tænke over, om det er muligt at finde eller identificere en form for fælles muslimsk maskulinitet. En sådan tanke kan man dog hurtigt afvise. Det er svært at tale om en speciel form for muslimsk maskulinitet i alle henseender. Der er ingen mennesker, der bærer en på forhånd defineret kønsidentitet med sig, og køn er ikke statisk, og når man konkret ser på, hvordan etniciteten spiller sammen med kønnet, står det klart, at fædrene repræsenterer mange forskellige former for etnicitet og maskulinitet. Der er ikke en ensartet måde, som fædrene bruger deres maskulinitet på. Selvom alle fædrene har en form for oprindelse i lande, hvor mandighed og ære dyrkes i langt større udstrækning end i Danmark, var der ingen rigide og ensidige æresopfattelser at spore hos fædrene.

Vi ved efterhånden en del om, hvordan faderskabet påvirker mandens syn på sig selv som mand. Mange mænd giver udtryk for, at forældreskabet giver en indre ro, udvikler et rigere følelsesregister og giver en dyb tryghed, som i modsætning til arbejde og karriererelationer ikke bare lige kan tages fra dem. Ligeledes muliggør faderskabet ofte kønsoverskridende handlinger og giver mulighed for, at manden kan etablere et mere nuanceret billede af sig selv som mand. På den ene side kan forældreskabet betyde, at arbejdets betydning træder lidt i baggrunden, og faderskabet kan således beskytte imod usikkerhedsmomenter på arbejdsarenaen. På den anden side er der også en tendens at spore mellem arbejde, mandighed og faderskab forstået på den måde, at når arbejdet er sikret, så udvikles mandigheden og skaber de rette betingelser for etableringen af et harmonisk faderskab.

### **Det gode ved at være far**

Alle fædrene i undersøgelsen fremhæver, at det har haft stor betydning for deres liv, at de er blevet fædre. Der var dog både ligheder og store forskelle at spore i fædrenes fortællinger. Fædrene repræsenterede mange forskellige former for manderoller og faderskab. Nogle af fædrene gav klart udtryk for, at de ønskede et tæt, ansvarsfuldt og kontinuerligt forhold til deres børn, og at de konkret havde eller ville prioritere det. Andre havde en mere traditionel tankegang og havde overladt det meste af samværet med børnene til deres partner. Dette forklarede de for de flestes vedkommende med karrieremæssige hensyn.

En enkelt af fædrene havde tidligere efter eget udsagn levet et temmelig vildt liv, men formulerede sin udvikling således:

”Jeg har også selv været en vild fyr ligesom mange af de fyre, vi tager os af her...men så kommer man på et tidspunkt til en skillelinje i livet, hvor man finder ud af, hvilket ben man skal stå på...så lige nu er jeg da et meget større aktiv for samfundet, end jeg var før...der handlede alt om, hvad jeg kunne gøre for mig selv og kun mig selv”.

Flere af fædrene virkede meget bevidste om betydningen af deres faderskab.

”Jeg tænker virkelig meget over mit faderskab, fordi jeg ved, at jeg i disse år har stor indflydelse på, hvordan hun bliver, og derfor prøver jeg at tænke de emner ordentligt

igennem, som jeg tager op med hende, og det drejer sig både om det helt basale menneskesyn, til hvad der sker ude i samfundet”.

En af fædrene fremhæver, at hans barn får ham til at glemme problemer i hverdagen.

”Det er en stor glæde at komme hjem fra arbejde og møde sin lille søn i døren ...det får mig til at glemme alle de små problemer, jeg har i hverdagen”.

En anden far beskriver, at han elsker aktiviteten i huset.

”Noget af det, jeg elsker ved at have børn, er det liv og den aktivitet, der følger med...jeg kan f.eks. med det samme mærke, når mine børn er ovre at besøge nogle venner eller på lejrskole, at livet i huset mangler...det er dejligt, at børnene fylder i familien”.

Denne far fremhæver det fantastiske ved at følge barnets udvikling og det faktum, at han betyder så meget for barnet.

”Det gode ved at være far...ja, det er et svært spørgsmål, for der er virkelig mange gode ting ved at være far...det at se liv blomstre og rent faktisk at føle, at man har et værd, og at man betyder så utrolig meget for et andet menneske”.

En anden af fædrene pointerede, at han havde fået et andet syn på tilværelsen.

”Det fantastiske ved at blive forældre er, at man får et helt andet syn på tilværelsen og et nyt forhold til sine omgivelser”.

En tredje af fædrene udtrykte den uforbeholdne kærlighed.

”De glæder, der er forbundet med det at høre sit navn blive kaldt, ligesom man selv har kaldt på sine forældre...den uforbeholdne kærlighed, den gensidige kærlighed – til en vis alder, for så begynder de jo at stille krav”.

Flere af fædrene forklarer, at det helt konkret giver dem mere energi, at de har fået børn.

”Det er dejligt at være far...og jeg kan overhovedet ikke længere huske, hvordan mit liv var, før jeg fik børn...selvom begge mine børn har haft kolik, så synes jeg faktisk ikke, at det har været besværligt...selv når de havde råbt og skreget hele natten”.

Det samme udtrykker denne far:

”Der er mange ting, som er gode ved at være far i hverdagen...jeg får meget energi af at være far, f.eks. når jeg kommer hjem fra arbejde og er meget træt, så gør det mig glad, når jeg ser mine børn smile, så bliver jeg som et nyt menneske igen...det giver også nogle gode perspektiver for fremtiden og ens arv”.

Som det fremgår af citaterne, er der ingen tvivl om, at den kulturelle dagsorden for mænd og fædre har ændret sig markant, og at der også er kommet markant anderledes og mere tætte relationer mellem fædre og børn. Mænd er, som mandeforskeren Øystein Gullvåg Holter (2003) har formuleret det, i større udstrækning begyndt at *være* en familie i stedet for at *have* en familie. Det store spørgsmål, man alligevel kan stille, er, hvad betyder egentligt mest – arbejdet eller børnene? Kønnen er på en og samme tid blevet en udfordring og et problem for mænd. Mange mænd føler uden tvivl, at de befinder sig i et situation, hvor de på den ene side forventes at efterleve traditionelle mandlige dyder om forsørgelse, forførelse og beskyttelse, og på den anden side forventes at være reflekterende omkring deres maskulinitet og udfordre denne.

### **Det besværlige ved at være far**

Der er også spurgt til de dimensioner af faderskabet, som fædre opfattede som besværlige og problematiske. Dette er sket ud fra en viden om, at mænds forhold til deres egen maskulinitet i nogle situationer kan stå i vejen for udviklingen af et velafbalanceret og harmonisk faderskab. Ifølge mandeforskeren Michael Kimmel (1996) er mandighed ikke noget, man kan være sikker på. Det skal konstant bevises, og det kan være svært at bryde med den stereotype opfattelse af, hvad en rigtig mand er. Traditionel mandighed skabes bl.a. gennem arbejdet, og det gamle udsagn om, at ”mænd eksisterer i deres gøren og kvinder i deres væren”, har stadigvæk en vis udsagnskraft. Der er derfor mange modsætningsfyldte forhold på spil i konstruktionen af faderskabet; nærvær og engagement over for de kulturelt overleverede mandlige dyder om ansvaret for familiens økonomi.

Denne far fremhæver de konstante udfordringer, der er ved faderskabet.

”Det besværlige ved at være far er de nye udfordringer, der følger med deres udvikling...der går jo ikke mange dage eller timer uden, at de kommer og stiller spørgsmålstejn ved noget”.

En anden af fædrene nævner de hårde nætter og perioderne, når børnene er syge.

”Det hårde ved at være far er selvfølgelig, når de vågner op om natten, og når specielt de små børn er syge, som ikke kan fortælle, hvad der er galt med dem”.

En tredje far peger på det ansvar, der følger med.

”Der følger automatisk en masse ansvar med, når man får børn, og det ansvar kan og skal man ikke ignorere...har man sagt, at man gerne vil have børn, så må man også tage det, der følger med bagefter...det gælder både det gode og det dårlige”.

Denne far beskriver vedholdenheden og manglen på et nærtboende netværk som et problem.

”Noget af det, som er det besværlige ved at være far, og det er der da noget, der er, så er det måske vedholdenheden...det der med at være der hele tiden, og være på hele tiden, og så har vi heller ikke så meget familie her på Sjælland...det tætteste er min bror, som har to børn og et tredje på vej...så vi kan ikke få så meget aflastning, som mange nyder godt af med bedsteforældre...det var meget nemmere, da vi kun havde et barn, som man kunne overdrage til nogle venner”.

Der er en af fædrene, som beskriver sin angst for, at der skal ske hans datter noget.

”Jeg er nogle gange bange for, at der ske et eller andet med mit barn...jeg tænker på, at jeg virkelig håber, at der ikke går noget galt med hende, og at hun kan få et almindeligt liv ligesom alle de andre børn...jeg føler mig nogle gange magtesløs, fordi der er så mange ting, hvor man som forælder ikke kan stille noget op, det kan både være alvorlig sygdom og et trafikuheld, og tanken om sådan noget kan virkelig gøre mig trist”.

Der er også en af fædrene, som fremhæver, at det specielt er i en individualistisk kultur, at man får vendt op og ned på sit livsmønster, når man får børn.

”Det besværlige er selvfølgelig alt det, der bliver forandret ved ens liv...man får en masse ansvar, man skal forholde sig til...man kan jo ikke bare tro, at man kan gøre det samme, som man gjorde før...det gør sig specielt gældende i den individualistiske kultur...i Marokko er der en helt anden tradition...her handler det jo først og fremmest om at få børn og familieværdier modsat værdierne i det danske samfund, hvor det jo er karriere og individualitet, der er det dominerende”.

En af fædrene beskrev meget omfattende, hvordan han synes, det var besværligt at være indvandrer og far på samme tid i Danmark. Dette skyldes, at den opdragelse, han havde fået af sine egne forældre på ingen måde reflekterede det nutidige danske samfund. Samtidig påpegede han, at det også kunne være et problem, at det institutionelle system også var med til at opdrage børn i Danmark, og at indvandrerforældre havde en særlig angst for, at systemet skulle fjerne børnene.

”Det er hårdt at være far i Danmark, det er virkelig hårdt, specielt som indvandrer er det meget hårdt...fordi kulturen er så forskellig...børnene opdrages med frisind...det var selvfølgelig også hårdt for mine forældre at opdrage mig...men det er sværere for mig, fordi opdragelsesformen, som du har fået fra dine forældre, ikke passer til det system, der er i Danmark...du skal virkelig have en fingerspitzgefühl i forhold til dine børn, og det er svært at sige fra start, at man vil opdrage sine børn på en bestemt måde...du må tage det efterhånden, som det kommer med konflikterne...men man bliver jo nødt til at slippe dem løs...det er et stort, stort dilemma for indvandrerforældre, at systemet også er med til at opdrage dine børn...det har gjort mange indvandrerforældre skræmte, fordi de ikke ved, hvad de skal stille op med deres børn, og fordi de samtidig er bange for systemet med tvangsfjernelser og den slags...så man kan sige, at systemet splitter familierne”.

Den samme far beskrev også, hvordan han opfattede, at der faktisk var forventninger om, at han skulle bruge afstraffelse i sin opdragelse, men at han ikke ville gøre det, bl.a. fordi han havde taget en uddannelse som pædagog.

”Det kan være et stort dilemma for nogle indvandrerfædre, at konen har en bestemt forventning til, hvordan du skal opdrage dine børn...mine børn kom også på et tidspunkt og sagde til mig, hvorfor slår du ikke på os ligesom de andre fædre...så plejer jeg at sige til dem, at det kun er køer og æsler, der bliver slået...jeg har taget en uddannelse som pædagog, så derfor ved jeg, at man ikke skal slå børn...men der er mange af vores venner, som forventer, at man skal slå, og derfor kan det være svært at

være en far med kærlighed og omsorg...fordi man så ikke lever op til de traditionelle forventninger...når jeg træder ind ad døren, så forventer de jo på en måde, at jeg skal opføre mig som en traditionel tyrkisk far”.

### **Beskeden om at skulle være far**

I et stort forskningsprojekt fra Rigshospitalet (Madsen 2002) om fædre og spædbørn, hvor fædrene både blev interviewet før og efter fødslen, var den største forskel på fædrenes udsagn før og efter fødslen, at fædrene ca. fem måneder efter fødslen kom med udtalelser, der udtrykte langt flere positive og kærlige følelser end før fødslen. I en anden undersøgelse om mænd og faderskab, hvor der også var fokus på graviditetsperioden, var det kun også få af fædrene, som gav udtryk for, at de var meget følelsesmæssigt vakt under graviditeten (Reinicke 2006).

Der er en tendens til, at fædrene udtrykker større glæde ved beskeden om at skulle være fædre, hvis faderskabet er planlagt. Denne far udtrykker, at han blev meget glad, da han fik beskeden, men at han også spekulerede over, om han var parat.

”Jeg blev utrolig lykkelig, da jeg fik at vide, at jeg skulle være far...men jeg spekulerede også på, om jeg nu var parat til at være far”.

En anden af fædrene udtrykte det således:

”Jeg har altid glædet mig til at skulle være far og til at skulle have børn, så det passede mig ganske udmærket”.

Denne far ville gerne have ventet med barnet, men blev glad, da barnet blev født.

”Jeg blev egentlig lidt skuffet, da jeg fik beskeden om, at jeg skulle være far...men det skyldtes også, at vi lige var blevet gift, og at jeg derfor gerne ville have ventet lidt...men da barnet kom, blev jeg selvfølgelig glad”.

En tredje far udtalte klart, at han ikke følte, at han var parat, da han skulle have sit første barn, på grund af sin karriere. Han beskriver ligeledes, at han bevidst havde prøvet at undgå, at konen skulle blive gravid, fordi han ønskede, at hun først skulle lære dansk.

”Da jeg fik at vide, at jeg skulle være far, var jeg overhovedet ikke parat, det må jeg sgu indrømme...jeg havde så travlt med flere forskellige projekter og ideer, og jeg havde forsøgt i 3-4 år, at min kone ikke skulle blive gravid, og hun troede, jeg ikke elskede hende, fordi jeg ikke ville have børn...men jeg tænkte faktisk på hende, fordi hvis hun blev gravid med det samme, ville hun ikke lære dansk og så videre...det var vigtigt for mig, at min kone kunne bevæge sig i det danske samfund på en måde, så hun ikke var afhængig af mig...jeg mener virkelig, at man ikke skal have børn for tidligt, idet de så kan ødelægge meget for ens liv, fordi børn er så krævende, og fordi det er så stort et ansvar...jeg kan mærke det med min lille søn, hvordan vi har tid til ham på en anden måde end med de andre børn, og vi reserverer tid til ham”.

Denne far peger på, at han oprindeligt havde en forestilling om, at han skulle være gift, før han fik børn, og at der derfor var en ”snert af skuffelse”, men at det alligevel hurtigt blev vendt til stor glæde.

”Det var en masse forskellige blandede følelser i alle verdenshjørner, da jeg fik at vide, at jeg skulle være far...det var planlagt, men det gik hurtigere end forventet, så der var et element af overraskelse i det...der var også en snert af skuffelse i det forstået på den måde, at jeg altid har haft en forestilling om ægteskab før børn, og vi havde planlagt ægteskab og var blevet forlovet og skulle holde bryllup til april, og så tænkte vi: nå, det tager nok et halvt års tid, før hun bliver gravid...men i stedet blev hun gravid med det samme, og hun var gravid, da vi holdt vores bryllup, men det betød ikke noget, og det var ikke noget videre problem, men der var den snert af det, som dog hurtigt blev opvejet af de mange glæder”.

### **Forholdet til egne forældre/fædre**

Mange af fædrene fremhæver, at de ikke kan bruge deres egne fædre som rollemodeller i skabelsen af deres egen faderrolle. De fleste af fædrene var relativt nuancerede i deres beskrivelse af deres forældre. De beskrev deres egne fædre på en overvejende sympatisk og loyal vis, selvom de i mange tilfælde også tog afstand fra den måde, de var blevet opdraget på. Det fremstår som om, at flere af fædrene er klar over den pris, som de som mænd og fædre kan komme til at betale ved at videreføre en traditionel maskulinitet.

Bo Wagner Sørensen (2006) fremhæver, at når personer med anden etnisk baggrund fremstiller deres forældre i et positivt lys, kan det måske også skyldes, at det foregår inden for en minoritetskultur, og man derfor udviser større intern solidaritet. Det virker som om, at distanceringen fra forældrenes normer ikke har afstedkommet smertelige og uoprettelige brud i denne undersøgelse. Der er i fædrenes fortællinger ikke tegn på, at der har været udlevet en hård kamp for selvstændighed mod forældrenes normer. Derimod fremstår det som om, at friheden til at handle, som de selv ønskede med hensyn til f.eks. seksuelle relationer, indgåelse af ægteskab etc., var relativt nemt opnået. Der er grund til at tro, at dette aspekt er meget afhængigt af køn. En undersøgelse af etniske kvinders kærligheds- og ægteskabsstrategier ville uden tvivl have fremstået med et andet resultat. Dette skyldes, at mænd og kvinders familiemæssige betydning i mange muslimske samfund er væsentlig forskellig. Kvindens ære og seksualitet er i større udstrækning forbundet med familiens ære, og derfor har drenge og unge mænd ofte et langt større aktivitets- og handlerum.

En af fædrene, som var født i Danmark, fremhævede, at han havde den fordel modsat sine forældre, at han talte perfekt dansk, og at det kunne hjælpe hans datter til at blive integreret i det danske samfund.

”Mine forældre var ikke gode til dansk, og det gør, at jeg kan give min datter noget helt andet, end de kunne”.

De har fået lov at leve deres eget liv. En af fædrene, som var gift med en dansk kvinde, fremhævede, at hans forældre måske helst havde set, at han var blevet gift med en tyrkisk kvinde, men at de ikke på nogen måde modsatte sig hans ægteskab med en dansk kvinde.

En af fædrene beskriver på en meget kort og præcis måde forskellen på den måde, han selv er opdraget på, og den måde, han opdrager sin egen datter.

”Forskellen er jo meget konkret, at jeg forklarer min datter stille og roligt, hvad hun må og ikke må”.

Denne far fremhæver, at hans egen far brugte mere tid sammen med ham, end han har brugt sammen med sit første barn.

”Min egen far brugte meget mere tid sammen med os, end jeg har brugt med mine børn...i hvert tilfælde end med min store datter, hvor jeg stadig brugte meget tid at gå

i byen og være sammen med vennerne...det var altid min far, som var på legepladsen med os da vi var børn”.

En anden far beskriver, at han er vokset op i et kærligt hjem, som dog samtidigt også var kendetegnet ved, at der blev brugt fysisk afstraffelse.

”Mine forældre var egentlig meget kærlige, men på samme tid var de også meget gammeldags...det var også sådan noget med, at man fik tæv og smæk, og sådan nogle opdragelsesmetoder vil jeg overhovedet ikke bruge”.

Denne far udtrykker, at han med alderen er blevet bedre til at forstå, hvorfor hans forældre handlede, som de gjorde, da han var barn.

”Man indser lidt efter lidt, hvorfor ens forældre gjorde, som de gjorde, da man var barn”.

En tredje far fremhæver, at uanset hvad man har med i bagagen, så vil man opdrage sine børn på sin egen måde.

”Det er svært at sige, hvad jeg har med mig fra mine egne forældre, for når alt kommer til alt, så vil man jo alligevel komme til at gøre det på sin egen måde”.

Der var nogle af fædrene, som beskrev deres forhold til deres egne fædre på en meget positiv måde.

”Jeg er opdraget meget fredeligt...min far var som en ven for mig...hvis jeg gjorde noget forkert, sagde de bare til mig, du skal ikke gøre sådan eller sådan”.

Denne far fremhæver ligeledes, at han også er opdraget meget frit, og at det har smittet af på den måde, som han selv opdrager sine børn på.

”Jeg tænker meget over, hvordan jeg er opdraget, og personligt er jeg opdraget meget frit, og mine forældre har givet mig virkelig frie tøjler, og det har gjort mig stærk, og jeg vil selvfølgelig gøre det samme for at gøre mine børn selvstændige... f.eks. har jeg smidt min søn ud af huset, da han blev 18 år, og sagt ´klar dig selv, du skal ikke ligge hjemme i din mors skød, indtil du er 20-25 år´...han må lære at klare sig selv...men jeg støtter ham selvfølgelig økonomisk...det er jeg nødsaget til, for man skal jo ikke

bringe dem i en situation, hvor de ikke kan klare sig...men jeg kunne mærke, at han var parat til at kunne klare at bo væk fra os, og at han faktisk havde lyst til det”.

### **Fædrenes inspiration**

Der var stor forskel på, hvor fædrene hentede inspiration fra til deres faderskab. Nogle af fædrene var inspireret af konkrete personer, andre lod sig bredt inspirere af familie og venner og andre igen af bøger og hvad de så i medierne.

”Jeg er helt sikkert inspireret af min ven i Spanien ...det at se ham i hans faderrolle har sat meget stort aftryk i den måde, som jeg i dag er far på...og måske også i den måde, som jeg er mand på”.

Denne far udtrykker, at han ikke henter inspiration fra det lokale indvandremiljø.

”Vi henter ikke inspiration til vores forælderrolle hos vores venner og bekendte, idet de ser mere traditionelt på opdragelse end vi gør”.

Denne far fortæller, hvordan han har oplevet, at der internt i det lokale tyrkiske indvandremiljø eksisterede nogle kampe om at definere, hvad der var den korrekte måde at kombinere den traditionelle kultur og de moderne livsformer specielt med hensyn til, hvordan kvinderne burde gå klædt.

”Da jeg selv blev gift for mange år siden, var der nogle af vores naboer, der begyndte at snakke om, hvorfor min kone ikke gik med tørklæde, og hvorfor hun gik med cowboybukser, men det var jeg ligeglad med”.

Det fremstår klart, at denne far var relativ ubekymret med hensyn til, hvad de andre indvandreres syn på ham var i lokalmiljøet. Men der er grund til at tro, at der inden i nogle indvandremiljøer finder en kamp sted om, i hvilken grad man kan gå ombord i de moderne livsformer, og i hvilken grad man bør være loyal over for de traditionelle værdier.

Denne far udtrykker, at han ikke henter inspiration fra et bestemt sted, og beskriver bl.a. med udgangspunkt i den teknologiske udvikling, at det er svært at følge med datterens udvikling.

”Jeg henter ikke min inspiration fra noget bestemt sted...jeg henter den forskellige steder fra i min hverdag...jeg kan godt tage mig selv i at mene noget på et tidspunkt, men så korrigerer mig selv lidt senere...det sætter specielt mit faderskab på en prøve med min store datter på 12 år, fordi hendes udvikling går så stærkt, og der er det svært at se tilbage på sin egen barndom, fordi det jo er to helt forskellige verdener...hun var jo otte år, da hun fik sin første mobiltelefon, ja godmorgen”.

En anden af fædre fremhæver også, at han lader sig inspirere af mange forskellige kilder.

”Det er et miks af det hele...jeg føler, at jeg er inspireret bredt af omgivelserne...man kigger på vennerne og deres børn og ser, hvad de gør...man ser på medierne, hvad de præsenterer af gode råd...jeg læser lidt om det, og det er således et sammensurium af mange ting...jeg henter absolut ikke kun inspiration fra et sted...jeg tænker også over, hvad jeg selv kunne lide som barn”.

Der var også fædre, som beskrev, at deres omgangskreds var meget lig dem selv, og at de derfor kunne spejle sig i dem.

”Den største del af vores tyrkiske omgangskreds er som mig, så vi har ikke problemer med, at der bliver kigget skævt til vores måde at opdrage børnene på...der er ingen i vores tyrkiske omgangskreds, der kommer og peger fingre ad mig og siger ´din datter gør det og det´ ...og selvom de gjorde, ville jeg ikke høre på dem”.

Det virker grundlæggende ikke som om, at værdier fra oprindelseslandet er hævet over modtagerlandets værdisæt, og ligeledes er der ingen tegn på, at fædre er i familiens eller slægtens magt.

### **Børnenes sprogkundskaber**

Nogle af fædre snakker dansk med deres børn i hjemmet; andre snakker oprindelseslandets sprog. Der er ikke nogen af fædre, som siger, at de ikke er interesserede i, at deres børn skal kunne oprindelseslandets sprog. De fleste af fædre fremhæver, at de ønsker, at børnene skal kunne beherske oprindelseslandets sprog på et vist niveau.

Denne far udtrykker det på denne måde.

”Meget begrænset prøver vi at lære dem at tale tyrkisk...det er sådan noget med, at vi prøver at lære dem at tælle til tyve, og de kan sige nogle små sætninger og i den dur”.

En anden af fædrene beskriver det lidt besynderlige, at han snakker tyrkisk med børnene, men skælder ud på dansk.

”Jeg snakker tyrkisk med mine børn i hverdagen, men jeg skælder ud på dansk...så man kan på en måde godt sige, at dansk er mit modersmål”.

En tredje far udtrykker, at han har oplevet et lille pres med hensyn til børnenes sprogkompetencer.

”Jeg har lige præcis omkring sprog oplevet et lille pres om, hvorvidt mine børn skulle lære tyrkisk...jeg er ikke helt afklaret med mig selv om, hvor vigtigt det er, at mine børn skal lære at tale tyrkisk...specielt hvis vi er på ferie i Tyrkiet, og alle minderne kommer op til overfladen, og man bliver lidt nostalgisk, så føler jeg, at det er lidt ærgerligt, at mine børn ikke får lov at opleve den tyrkiske kultur i højere grad indefra”.

Denne far betoner tabet af sammenhæng af identitet, hvis børnene ikke er i stand til at tale tyrkisk, og pointerer ligeledes, at det ville være meget smerteligt, selvom det f.eks. ikke ville forhindre dem i at kunne gøre karriere i Danmark.

”Selvom både mig og min kone taler virkelig godt dansk, så er det ikke nok, og børn bliver identitetsløse, selvom de taler perfekt dansk, hvis de ikke kender deres sproglige rødder...det kan godt være, at de karrieremæssigt klarer sig helt fint, men sjæleligt har de det ikke godt...jeg vil ikke have, at når de kommer på besøg i Tyrkiet hos deres bedsteforældre, at de så ikke kan tale med deres slægtninge...det ville være virkelig smertefuldt, hvis de ikke kunne kommunikere sammen...men de skal selvfølgelig ikke prøve at udgive sig for noget, de ikke er”.

En anden far fremhæver, at der er stor forskel på livet i Marokko og Danmark, men at han ønsker, at børnene skal have en sproglig og kulturel tilknytning til oprindelseslandet.

”Jeg kan ikke give mine børn den opdragelse, man får i Marokko, fordi samfundet, ja alt er anderledes her i Danmark. Men jeg ønsker, at mine børn skal have en tilknytning til deres familie i Marokko både sprogligt og følelsesmæssigt”.

En af de fædre, som er gift med en dansk kvinde, beskriver, hvordan børnene både snakker arabisk og dansk i hjemmet.

”Mine børn kan godt forstå arabisk og forstå en besked, men de kan ikke kommunikere korrekt. Jeg snakker arabisk til mine børn hver dag, men de snakker dansk sammen og dansk med deres mor...jeg er nemlig dansk gift”.

### **Kulturdilemmaer**

Kultur kan ifølge Thomas Hylland Eriksen (2001) defineres som summen af alle de erfaringer, kundskaber og værdier vi bærer i os, og som vi handler på baggrund af. Flere af fædrene i undersøgelsen beskrev, hvordan de var tiltrukket af danske værdier, samtidig med at de ønskede at fastholde en form for etnisk identitet. Antropologen Yvonne Mørck (1998) har beskrevet nogle af de forskellige måder, som indvandrere og efterkommere forholder sig til spændingsfeltet mellem oprindelseslandets kultur og de moderne vestlige værdisystemer. Hun fremhæver bl.a., at der kan være forskel på, om indvandrere pendler mellem kulturer, eller om de blander forskellige kulturformer i deres identitetsdannelse. Hun rejser også det meget interessante spørgsmål i den forbindelse, om tendensen til at hoppe ind og ud af kulturer skaber en form for konstruktiv skizofreni, eller om det skaber splittelse og forvirring. Dorthe Staunæs (2004) har diskuteret de forskellige identitetskategorier, som unge etniske elever med anden baggrund end dansk tager i brug. Hun bruger udtrykket ”dreng Danmark” som repræsentation for den hegemoniske maskulinitet i sit ungdomsstudie. Dette er en repræsentation, som besværliggør andre maskulinitetspositioner, og specielt forstærkes, når drengene har anderledes hud- og hårfarve.

Fædrene i denne undersøgelse har svært ved kun at fremstå som individuelle personer. De ved alle, at deres etnicitet ikke er irrelevant. Der var dog forskel på, hvilke strategier fædrene brugte, og om fædrene pendlede mellem flere kulturer, eller om de blandende kulturerne.

Det fremstår relativt klart hos de fleste af fædrene, at der er sket en svækkelse af slægtskabsbåndene hos fædrene sammenlignet med deres forældres generation. De fleste af fædrene har dog både et kollektivistisk og individualistisk livssyn. Flere af fædrene forsøgte at

blande de forskellige kulturelle elementer, eller som flere af fædrene udtrykte det: "At tage det bedste fra de forskellige kulturer". Selvom den flerkulturelle identitet både bliver præsenteret som en ressource, en slags "halvanden" person, udtrykker flere af fædrene også, at det har sin pris at vokse op som minoritetsgruppe i et samfund. De fortæller om mange modsatrettede og komplekse følelser, om hjemløshed og det hverken at føle sig som dansker eller bærer af oprindelseslandets nationalidentitet. Fædrene deltager i det danske samfund, men uden helt at kunne identificere sig med det og uden helt at kunne slippe deres rødder. Selvom mange af fædrene ikke talte deres oprindelseslands sprog i hverdagen, og var vokset op i Danmark, definerede de sig som værende mere tyrkiske, pakistanske, etc. end danske.

Denne far udtrykte klart, hvordan han pendlede eller med hans egne ord hoppede ind og ud mellem de forskellige kulturer.

"Selvom jeg er født her i Danmark, og jeg måske derfor er mere dansk end tyrkisk, så er der mange gange, hvor jeg hopper ind og ud af kulturerne...det kan man ikke undgå...jeg prøver at være dansk, når jeg er sammen med danskerne...men når jeg er sammen med tyrkerne, så ved jeg jo godt, hvilken opførsel der forventes af mig...for eksempel hvis jeg er sammen med nogle tyrkere i et lokale, og der så kommer nogle ældre tyrkiske mænd ind i lokalet, så rejser jeg mig op og hilser på dem...det gør jeg ikke på samme måde, når jeg er sammen med danskere".

Denne far giver udtryk for, at han pendler mellem de forskellige kulturer.

"Man bliver selvfølgelig lidt skizofren engang imellem...jeg skifter nemlig meget personlighed, når jeg er sammen med mine danske venner, og når jeg er sammen med min tyrkiske familie".

Denne far fremhæver, at han ikke befinder sig i kulturelle dilemmaer, idet han prioriterer nogle universelle værdier, som de fleste mennesker er enige om.

"Jeg føler ikke, at jeg hopper ud og ind af forskellige kulturer...jeg prioriterer først og fremmest de ting, som alle er enige om uafhængigt af køn, race og religion".

Denne far fremhæver, at han tidligere omstillede sig meget afhængigt af om han var sammen med sin tyrkiske omgangskreds eller sine danske venner, men at han nu havde fundet sin egen identitet.

”Da jeg var barn, pendlede jeg meget mellem kulturerne...når jeg var sammen med min tyrkiske omgangskreds prøvede jeg at være meget tyrkisk, og når jeg var sammen med mine danske venner, prøvede jeg at være meget dansk...men nu er jeg sgu bare blevet mig selv”.

Selvom nogle af fædrene pendler mellem kulturerne og befinder sig i forskellige verdener, beskriver de det ikke som en stor belastning. Det er sigende, at alle fædrene ser deres fremtid for sig i Danmark, selvom nogle af fædrene tidligere har overvejet, om de skulle bosætte sig i oprindelseslandet.

Nogle af fædrene kom under interviewet ind på tørklædedebatten, som de forholdt sig meget progressivt til.

”Personligt har jeg ikke noget imod tørklæder...hvis nogen har lyst til at gå med tørklæde, skal de gøre det...men der er selvfølgelig en symbolik i det, som man ikke kan se bort fra...og det er specielt, hvis det er med tvang eller gruppepres, at jeg er modstander af det, for man skal selv have lov at vælge...men der er ingen af kvinderne i min familie, som går med tørklæde, og det tror jeg skyldes, at de er bevidste om de ting her...de har ikke noget imod tørklæder, men de ved, hvad det er for en værdi, det symboliserer, og det går de ikke ind for”.

Denne far beskriver, hvordan han i mange år havde følt sig udelukkende som dansker, men at det så pludselig gik op for ham, at han også rummede noget ”andet”.

”Jeg troede også selv i mange år, at jeg var 100% dansk, men så en dag så vender det...så selvom alt går godt, så ved jeg jo godt, at jeg også er noget andet end dansk”.

En anden af fædrene peger på, at forskellen på typiske danskere og ham og hans drenge er, at de er omskåret, men at det først og fremmest er et spørgsmål om hygiejne.

”Jeg har opdraget mine børn, som jeg har følt, at de skulle opdrages, og jeg har ikke tænkt over, hvornår jeg gjorde det på en tyrkisk og dansk måde...men selvfølgelig er jeg da nok ubevidst inspireret af min tyrkiske baggrund...hvis jeg alligevel skal pege på noget, må det være, at jeg og mine sønner er omskåret, men det er jo mere et spørgsmål om renlighed end kultur”.

## **Familiens betydning**

Selvom der ikke hos nogen af fædrene bliver præsenteret klare regler for, hvordan et legitimt familieliv skal leves, bliver familien fremstillet af flere af fædrene som en stærk, både praktisk og socioøkonomisk enhed, en forpligtende omsorgsmæssig ressource, som kan have stor betydning for, hvilke strategiske beslutninger der tages. Der var forskel på graden af tilknytning til familien og slægten, men flere af fædrene beskriver, at den udvidede og kollektive familielivsform giver både tryghed og lange livsperspektiver. Flere af fædrene fremhæver også, at der er en forventning om, at man respekterer ældre mennesker.

En af fædrene kommer med en kraftig kritik af opløsningen af familiebandene i det moderne samfund. Han pointerer, at pligter og rettigheder i en traditionel familiestruktur fremtidssikrer en familie.

”Familien betyder meget for mig...man kan sige, at det måske skyldes, at familie er det, man har, hvis man ikke har andet...det er f.eks. ikke banken, jeg skal søge om hjælp hos, hvis jeg har økonomiske problemer...det skyldes måske, at vi har tradition for at have store familier i vores kultur, og det sætter jeg pris på, fordi jeg kan se, hvor vigtigt det er...f.eks. ser man jo heller ikke i vores kultur, at man parkerer gamle folk på plejehjem...selvom det selvfølgelig kan være hårdt at skulle tage sig af en ældre, så ved man jo også, at ens egen tur også kommer...så man kan sige, at den kultur, hvor jeg kommer fra, den er ikke her og nu baseret men derimod fremtidsbaseret”.

Denne far siger direkte:

”Familien kommer i første række i vores kultur ...det tror jeg er en stor forskel på os og danskerne”.

En anden af fædrene betoner, at familien ud over at være en base for kollektive sammenkomster også er stedet, hvor man kan låne penge af hinanden.

”Vi er meget tit sammen med familien...med onkler, tanter og min far og mor og børnebørn...vi holder tit sammenkomster...det gør vi helt bevidst, for det er der, at børnene kan få en tryk opvækst...og det gør også, at man får et ansvar for hinanden,

f.eks. hvis der er nogen, der er syge, så besøger vi hinanden, og hvis der er nogen, der mangler penge, så sørger vi for, at de får nogle penge”.

Der var en af fædrene, som beskrev et meget anderledes familiemønster, hvor det først og fremmest var bedsteforældrene, og den udvidede familie, som tog sig af børnenes opvækst.

”Jeg tænkte ikke ret meget, da jeg fik at vide, at jeg skulle være far...fordi i det kollektivistiske livssyn er det bedsteforældrene, der tager over, når man får børn...jeg havde ikke ansvar, fordi jeg boede sammen med mine forældre...og det er ret sjovt, at mine børn kaldte mig storebror, fordi mine søskende kaldte mig storebror...og der var mange familier, der havde det på den måde...så det første barn sagde mig ikke ret meget, og barnet blev født i Tyrkiet, fordi min kone i den periode stadig var i Tyrkiet...jeg tror faktisk, at der er mange, som bor sammen med deres familie, hvor de ikke får lov til rigtig at være fædre eller mødre...sådan var det med de tre første børn...det var først, da jeg flyttede i 1992, at jeg fik fornemmelsen af, at det var mine børn...det var som at starte helt forfra”.

Der var dog ingen af de andre fædre, som på nogen måde kunne fortælle om bare tilnærmelsesvis lignende oplevelser. En af de pakistanske fædre fremhævede den pakistanske kultur som en samlet enhed, der havde stor betydning for, hvilke valg der var mulige at foretage på legitim vis.

”Det er meget æreskrænkende i den pakistanske kultur at blive skilt, så der skal nok meget til, før vi ville beslutte os for at lade os skille”.

Selvom der også indenfor indvandremiljøerne finder flere og flere skilsmisser sted i et danske samfund, kan det stadig påføre familien og slægten stor skam. En af fædrene fremhæver, at hans forældre i begyndelsen var imod, at han blev gift med sin tyrkiske kone.

”Mine forældre var i starten imod, at jeg skulle giftes med min kone...det skyldtes, at de kom fra en anden del af Tyrkiet...men det gik hurtigt over, da vi stod fast på, at vi ville giftes med hinanden...så man kan absolut ikke sige, at det var et arrangeret ægteskab”.

Denne far fremhæver, at børnene selvfølgelig skal have kendskab til deres families historie, og at det ville være rart, hvis børnene forstod sproget, men at han ikke tror, at børnene kan bruge oprindelseslandets kultur til noget i et vestligt samfund.

”Mine børn skal kende deres hjemland, hvor kommer deres far og bedstefar fra, og det er selvfølgelig også rart, hvis de kan forstå noget af sproget...men jeg tror ikke, at de kan bruge den traditionelle kultur til noget som helst, og jeg vil ikke på nogen måde presse dem, de skal selv blive interesserede”.

Kultursociologen Mehmet Nedef (1993) har peget på, at forskellen på førstegangsvandrerne og andengenerationsvandrerne bl.a. var, at førstegangsvandrerne havde en mere traditionel form for etnicitet, hvorimod andengenerationsvandrerne har en mere symbolsk form for etnicitet, hvor det er muligt at sammensætte og genskabe moderne og traditionelle elementer på en ny og ofte frivillig vis. En af de særdeles velintegrerede fædre, som også har en succesfuld karriere, bruger udtrykket ”tyrkisk etikette” til at beskrive den lille forskel, der er.

”Selvfølgelig tænker jeg anderledes end en dansk mand...familien betyder nok mere for mig...det er ikke alvorlige konflikter, men der kan godt være nogle opdragelsesmæssige forhold, som jeg fokuserer på inspireret af den tyrkiske opdragelse ...jeg vil kalde det en tyrkisk etikette, som vi også forsøger at give børnene et element af...det er bagateller, men det optræder da engang imellem, og det er måske mest det med, at familien betyder meget for os”.

En af fædrene beskriver, hvordan han, når han er på ferie i Tyrkiet, faktisk føler det tilfredsstillende at demonstrere, at han er i stand til at håndtere deres spæde barn.

”Når jeg er nede og besøge den tyrkiske landsby, som jeg kommer fra, føler jeg en fryd ved at skifte ble og ved at vise, at jeg sagtens kan passe børn”.

Denne far fremhæver, at den måde, han sætter grænser for sin datter, først og fremmest handler om faderomsorg.

”Danske normer er nok lidt mere frigjorte end tyrkiske...omklamringen af ens børn er nok stærkere i det traditionelle samfund...men når jeg prøver at sætte grænser for min datter, så tror jeg det mest handler om faderomsorg, og ikke tyrkisk kultur”.

## Vores kultur

Antropologen Thomas Hylland Eriksen (2001) har fremhævet, at det ikke er muligt at give en præcis beskrivelse af, hvad der konstituerer en etnisk gruppe. Selvom fædrene således er meget forskellige med hensyn til deres minoritetsbaggrund, var det muligt at spore en form for naturalisering af fædrenes etniske tilhørsforhold. Fædrene følte sig alle som tilhørende en anden etnisk gruppe til trods for, at nogle af fædrene var født i Danmark eller havde boet i Danmark i mange år. Flere af fædrene bruger ordet "vores kultur" og distancerer sig således fra majoritetsdanskerne.

Denne far fremhæver, at det betyder meget for ham, at hans børn skal lære at respektere det danske samfund.

"Vi prøver at holde det bedste ved lige fra vores oprindelige kultur, og så tage det bedste fra den danske kultur...det er meget vigtigt for os, at vores børn skal opdrages til at respektere det danske samfund".

En anden far fremhæver nødvendigheden af ikke at være etnocentrisk.

"Det er svært for nogle indvandrere at klare sig, hvis de har noget meget kraftigt med i bagagen...så er det svært at engagere sig ...men hvis man derimod er åben og måske tænker, at deres måde at leve livet på er lige så god som min måde, så er det helt anderledes...jeg er ligeglad, om det er tyskere, afrikanere, eller hvor de nu kommer fra, jeg tænker på, om jeg socialt kan sammen med dem, og der er da også mange tyrkere, som jeg ikke kan sammen med, fordi der er for store ideologiske forskelle".

Denne far fremhæver, at han på ingen måde befinder sig i et dilemma mellem oprindelige tyrkiske værdier og hans liv i Danmark.

"Der er selvfølgelig forskel på, hvordan mange indvandrere opdrager deres børn, og hvordan danskerne opdrager deres børn ... men jeg er fuldstændig ligeglad med, hvordan værdierne og opdragelsen er i Tyrkiet...jeg besluttede for længe siden, at jeg ønskede at bo i Danmark, og derfor har jeg afskrevet det, der foregår i Tyrkiet...det betyder dog ikke, at jeg ser bort fra de gode ting i den tyrkiske kultur, men jeg vil ikke

gøre noget, fordi man synes, det er rigtigt i Tyrkiet...det er jeg fuldstændig ligeglad med”.

Som flere af citaterne indikerer, er fædrenes kultur- og identitetsdannelse nogle meget bevægelige og processuelle størrelser. Fædrene er både bærere og skabere af kultur og de sammenstykker deres faderskab og identitet ud fra et miks af traditionelle og moderne elementer.

## **Religionens betydning**

Der var ingen fælles opfattelse og holdning at spore omkring betydningen af religion blandt de interviewede fædre, selvom alle fædrene har en form for muslimsk baggrund. De, som var troende, var meget forskellige med hensyn til religionens betydning og udøvelsen af religiøse ritualer. Enkelte siger, at religionen spiller en stor rolle for deres liv, andre fremhæver, at de har et moderat forhold til islam, og nogle fremhævede, at de var ateister. Der er ingen af fædrene, som fremhæver, at religionen er blevet dem påtvunget. Nogle af fædrene beskriver, hvordan religionen spiller en stor rolle for både de store eksistentielle spørgsmål og de praktiske aspekter i hverdagslivet. Det var kendetegnende for de af fædrene, som bekendte, at de var troende, at de alle formåede at kombinere deres tro med en form for moderne liv. Fire af fædrene var gift med danske kvinder. To af disse kvinder var konverteret til islam og fædrene fortalte, at det gav en form for ro i ægteskabet, at de nu havde fået den samme religiøse tro.

Denne far fremhæver, at religion spiller en stor rolle for, hvordan hans børn bliver opdraget.

”Religionen spiller en stor rolle for, hvordan vi opdrager vores barn...det gælder lige nu med, hvad vores søn skal have at spise...han spiser ikke svinekød...men jeg er sikker på, at det senere også vil influere på mange af de skikke og traditioner, som han vil erhverve sig...min egen kone, som oprindeligt er dansk, er også konverteret til islam, og det betyder meget for mig”.

Andre af fædrene udtrykte en mere moderat holdning til religion.

”Religionen spiller ikke så stor en rolle i mit liv...jeg beder ikke i pauserne på mit arbejde, men vi takker gud hver aften for, at han har holdt hånden over os, og at der ikke er sket os noget i løbet af dagen...jeg går også en gang imellem i moske”.

Det samme gjorde denne far:

”Den eneste måde, jeg mærker religionen på i mit hverdagsliv, er, at jeg og min familie selvfølgelig ikke rører stoffer og alkohol...men ellers spiller religionen ikke nogen væsentlig rolle i mit liv”.

Der var også fædre, som pointerede, at de ikke var religiøse.

”Jeg er ikke religiøs, og min familie er ikke religiøs...men jeg har respekt for troende, selvom om jeg ikke bryder mig om de fundamentalistiske grupper, som findes inden for alle religioner, fordi dem kan jeg ikke fordrage”.

En af fædrene betonedede, at han var religiøs, men at han ikke ønskede at dele sin religion med andre.

”Jeg er religiøs, men jeg har min egen religion, og jeg går ikke i moske...jeg har ikke behov for at dele min religion med andre”.

Denne far beskrev, hvordan den negative omtale af muslimer og islam havde afstedkommet, at de i hjemmet aldrig snakkede om religion og konkret ikke benyttede ordet ”muslimer”.

”Min datter spørger tit, om jeg ikke er tyrker, og om vi ikke er muslimer...vi bruger generelt ikke ordet muslimer hjemme hos os...men hun får at vide, at hun er tyrker, og at hun er af muslimsk oprindelse...det er selvfølgelig barskt, men jeg prøver på en fornuftig måde at besvare hendes spørgsmål, men vi snakker ikke om religion, og når hun spørger, om vi tror på gud, så siger jeg, ja det gør vi – det gør alle mennesker”.

Denne far beskrev på en meget holistisk vis, hvordan religion gav ham ro og konkrete retningslinjer til at leve sit liv på en velafbalanceret måde.

”Jeg er meget bevidst om mit ståsted her i livet, jeg er meget bevidst om, hvad jeg tror på, og hvordan jeg skal opføre mig her i livet, og hvad jeg sigter på at opnå her i livet, så jeg betragter mig som en person, som godt ved, hvor jeg står, så jeg er ikke forvirret...jeg beder det, jeg skal bede, og opfører mig moralsk på den måde, jeg skal ifølge min religion, det vil sige, jeg lyver ikke, jeg stjæler ikke, jeg drikker ikke, jeg snakker ikke grimt...og det giver mig et godt grundlag for at kunne eksistere...og det,

jeg godt kan lide ved islam, er, at materialisme, åndelighed, menneskelighed og religiøsitet er nøje afbalanceret, og det er nøje defineret, hvordan du skal efterleve disse ting...der er ingen ting, der må gå over det andet, det skal alt sammen have en plads”.

En anden far beskriver en smertelig oplevelse, han havde, da han spurgte sin søn, om han var muslim.

”Jeg spurgte min lille dreng, om han var muslim, og så sagde han, ´nej for prøv at se hvad de gør i fjernsynet´”.

Der var også en far, der beskrev, hvordan han ikke i hverdagen på nogen måde er praktiserende religiøs, men stadig opfatter sig selv som muslim, fordi han er født som muslim.

”Jeg er muslim-light...jeg beder ikke og går ikke i moske...men når jeg er født muslim, så er jeg muslim”.

En anden far beskriver, hvordan han er blevet mere religiøs med alderen.

”Jeg er blevet mere religiøs med alderen...min kone beder hver dag, det gør jeg ikke, men jeg går i moske hver fredag”.

Denne far, som var overbevist ateist, fremhæver dog, at han under specielle omstændigheder kan finde på at sige, at han er muslim.

”Jeg vil nok sige nej til spørgsmålet, om jeg er religiøs, jeg kan ind imellem komme i en situation, hvor jeg kan finde på at sige, at jeg er muslim...men jeg er hverken praktiserende eller ideologisk religiøs...jeg er ateist og afskyr religion i alle dens afskygninger”.

### **Ligestilling på hjemmefronten**

Med hensyn til mænd og husarbejde i det danske samfund er der både tendenser at spore til tilnærmelse og specialisering. Mændene haler ind på kvinderne i hjemmet, men få mænd har hovedansvaret for huslige og familiære pligter, og gør-det-selv arbejdet er stadig mændenes

område. Når mænd får børn, er det stadig mere forsørgeren end omsorgspersonen, der kommer op i manden. Selv om mænd har bedre muligheder for at møde senere på arbejde eller gå tidligere for at hente og bringe børn, er det oftest kvinderne, der tager det største slæb i hverdagen. Det er karakteristisk, at mænd bruger fleksibiliteten til at flekse opad i hierarkiet. Kvinderne bruger derimod fleksibiliteten til at flekse til fordel for familien. Disse tendenser gjorde sig også delvis gældende i denne undersøgelse.

Et fåtal af fædre udtrykte en snert af modstand imod at snakke om kønsspørgsmål vedrørende fordelingen af de daglige gøremål i hjemmet. Dette kan skyldes, at de høster fordele af at opretholde en traditionel form for kønsarbejdsdeling. Andre af fædre virkede meget troværdige, når de fortalte, at de gik ind for ligestilling både i teorien og i praksis.

”Ligestilling for mig er, når begge parter deltager lige meget i det, der skal gøres inden for hjemmets fire vægge...jeg synes selv, at jeg deltager rimelig meget derhjemme, jeg laver også mad og vasker op”.

Flere af fædre var i stor udstrækning influeret af en ligestillingstankegang.

”Jeg går helt klart ind for ligestilling...ligestilling betyder for mig, at undertrykkelse skal elimineres...på arbejdsmarkedet betyder det, at kvinder skal have de samme muligheder som mænd...på hjemmefronten betyder det for mig, at manden også skal påtage sig nogle af de kvindelige roller, og at kvinden skal ud på arbejdsmarkedet...men måske kan jeg bedre lide ordet mangfoldighed, fordi det også afspejler, at der skal være plads til forskellighed...men jeg går helt sikkert ind for ligestillingstankegangen”.

Denne far udtrykte det på denne let forståelige måde:

”Vi har delt opgaverne 50-50 mellem os, når man ser bort fra amningen”.

En anden far beskrev ligeledes, hvordan han var villig til at gøre det samme arbejde som en kvinde.

”Jeg tror ikke, at der er noget, som en kvinde vil gøre, som jeg ikke også kunne finde på at gøre, hvis det var fysisk muligt... der er ikke noget, som jeg holder mig tilbage fra”.

Der var nogle af fædrene, som præsenterede en meget traditionel kønsopdeling, og det virkede som om, at hustru og moderrollen hos deres ægtefæller virkede særdeles stærk. For nogle af fædrene var det en selvfølge, at det var kvinden, der stod for det huslige arbejde. Det fremstod endvidere som om, at disse kulturelle kønsforestillinger var svære at bryde.

”Vi har ikke nogen problemer med ligestillingen, fordi hun gør det hele herhjemme...og hvis jeg skal gøre noget, siger hun, hvad det er...men alt det, der har med værktøj at gøre, det laver jeg herhjemme”.

Denne far fremhæver, at hans kone selv ønsker at stå for arbejdet i hjemmet.

”Min kone mener ikke, at mænd skal vaske tøj og hjælpe til i køkkenet”.

En anden af fædrene beskriver også en form for traditionel kønsarbejdsdeling.

”På hjemmefronten er det altid min kone, der tager sig af vasketøjet, men vi har begge to selvfølgelig skiftet bleer og sådan noget...og det med værktøjet hænger altid på mig, så det er på en måde meget traditionelt, men gør det noget?”

En tredje far fremhæver, at det er hans kone der har magten derhjemme.

”Man kan godt sige, at det er min kone, som er indenrigsministeren derhjemme...men at det derimod på mange andre fronter er mig, der har det sidste ord at skulle have sagt...men jeg synes, at vi formår at skabe en god balance...hvor vi snakker stille og roligt om, hvordan vi skal fordele opgaverne imellem os”.

Myten om, at små børn hører hjemme hos moderen, eksisterer dog endnu. Der er stadig en blindhed overfor mænds omsorgsevner. Man kan ofte høre, at det er langt mere naturligt for kvinder at prioritere megen tid sammen med deres børn, selv ud over amningsperioden, og at kvinder er langt bedre til børneopdragelse end mænd. Selvom fædrene overvejende var positivt indstillet overfor ligestillingstankegangen, var der i praksis mange traditionelle kønsmæssige arbejdsdelinger, der blev videreført på det konkrete niveau.

## **Barsel**

Et af de områder, som har betydning for skabelsen af et mere ligestillet samfund, er fordelingen af barselsorloven. Der er mange modsætningsfyldte forhold på spil i konstruktionen af faderskabet; nærvær og engagement over for de kulturelt overleverede mandlige dyder om ansvaret for familiens økonomi. Måden, som mænd i dag realiserer deres faderskab på, er dog under markant forandring. En tæt relation mellem far og barn bliver en mere og mere selvfølgelig kvalitet i nutidens faderskab.

Alle ved, at det at have børn har meget forskellig betydning for mænd og kvinder på arbejdsmarkedet. Men hvad er det egentlig, der får mænd til at vælge at prioritere en orlov? Er det, fordi de mener, at barselsorlov udvikler dem som mennesker, fordi de ønsker et afbræk fra arbejdet, eller er det for barnets skyld? Der er relativ enighed om, hvad der påvirker faderen til at tage orlov. Noget af det, som har betydning for, om faderen tager orlov, er bl.a. moderens indtægt og uddannelse, om forældrene har nogenlunde det samme indtjeningsniveau, om moderen arbejder på fuldtid og faderens alder. Arbejdspladskulturen, graden af familievenlighed og den økonomiske dækning har også stor betydning, og vi ved ligeledes, at "lavinen ruller", når lederne begynder at tage barselsorlov. Det er ligeledes centralt for om en mand tager barselsorlov, om der er vikarer, som kan overtage mandens arbejde, så det ikke er kollegaerne eller mellemlideren, der skal dække det ind.

Sociologen Bente Marianne Olsen (2000) har i sin ph.d.-afhandling om fædre på orlov beskrevet, at fædre på orlov ofte mangler et sprog til at beskrive deres handlinger i hjemmet. Mænd på orlov lægger ofte afstand til husarbejdet, som er forbundet med kvindelighed, selvom de faktisk udfører meget af det huslige arbejde i deres orlov. Men de ønsker ikke at blive feminiserede ved at beskrive det for detaljeret.

Erfaringerne fra de andre nordiske lande viser, at mænd tager den orlov, der er øremærket, men ikke den periode, der er til forhandling. Bente Marianne Olsen (2000, 2002) har fremhævet, at det er sjældent, at diskussionerne over køkkenbordet i småbørnsfamilierne handler om, hvem der er bedst til at passe barnet, hvem der tjener mest, og hvem der har den mest fleksible arbejdsplads. Hun påpeger derimod, at køn ikke er noget, vi tænker på eller taler om – køn er noget, vi gør. Denne tendens gør sig også gældende i denne undersøgelse, idet mændene ikke fremhæver, at der har været voldsomme diskussioner om, hvordan barselsorloven skulle deles.

Erfaringer fra andre studier om mænd på barsel har vist, at arbejdslivet ofte er den største forhindring for, at mange mænd tager springet ud i en forældreorlov. De to norske forskere Berit Brandth og Elin Kvande (2003) har fremhævet, at det specielt er det "grådige arbejdsliv", som er den største hindring for, at mænd kan udfolde deres omsorgsressourcer og hellige sig familien. Men samtidig ser vi heldigvis også en tendens til at barselsorlov ikke ses som en trussel imod maskuliniteten. Tværtimod opfattes det som maskulint og ansvarligt at træffe valget om at holde orlov, og flere mænd ser negativt på de mænd, som kun ønsker at prioritere deres karriere. Der er dog stadig forståelse for de dilemmaer, som specielt mænd i mindre virksomheder kan have om, hvorvidt de kan tillade sig at tage barsel. Det er vigtigt at gearne arbejdsmarkedet til, at mænd kan tage orlov, og i den forbindelse er udformningen af orlovsreglerne af stor betydning for mænd.

Ligestillingsidealet behøver ikke altid være årsagen til, at mænd involverer sig i barnet. Det kan også være barnet, som er drivkraften. Den svenske forsker Lisbeth Bekkengen (2002) bruger udtrykket den "barneorienterede maskulinitet" til at beskrive, at en tæt relation til barnet ikke nødvendigvis betyder en accept af ligestillingstankegangen. Den barneorienterede maskulinitet behøver ikke nødvendigvis ændre på moderskabet i familien og dermed ophæve det traditionelle forhold mellem kønnene.

### **Hvorfor tog fædrene barsel?**

Begrundelserne for at vælge at tage barsel vekslede mellem på den ene side ønsket om at være sammen med barnet og på den anden side en forventning om at kunne slappe af. Der var også fædre, som havde taget lidt barselorlov, men som af økonomiske grund ikke formåede at tage yderligere barselorlov.

"Jeg har taget to ugers barsel...men jeg ville gerne have haft meget mere, men det var af økonomiske årsager, at jeg ikke tog mere".

Denne far, som ikke havde været alene på barsel med sit barn, fremhævede netop, at det var for at slappe af i en periode at han havde taget barselorlov.

"Jeg tog barsel i et stykke tid...men det var kun for at slappe af...det var ikke for at være specielt sammen med barnet...men det er ved at skifte nu, kan jeg mærke".

En af de meget ligestillingsorienterede fædre fortalte, at han havde prøvet at være på barselsorlov på mange forskellige måder. Han havde både prøvet at få en orlovsperiode splittet op på grund af "karriereting", han havde dernæst prøvet at være på orlov sammen med sin kone, og nu planlægger han en orlovsperiode, hvor han skal være alene sammen med deres tredje barn.

"Med vores første barn tog jeg to ugers barselsorlov spredt ud over et par uger...det var noget karriereting, der lige brød ind der, så jeg ikke kunne tage det på en gang...med vores barn nummer to holdt jeg ud over de to ugers fædreorlov også ti ugers forældreorlov, men det skyldtes også, at han var handicappet, og vi fik et lille psykisk knæk eller en overraskelse, og så havde vi brug for lidt tid til at finde ud af det sammen...så det gik det meste af orloven med... og med barn nummer tre har jeg planlagt en ti-ugers orlov. En decideret orlov forstået på den måde, at min kone tager tilbage på arbejde, og jeg bliver hjemme hos barnet...det er med fuld løn, hvilket er en vigtig faktor, men jeg glæder mig helt vildt".

Der var også en anden af fædre, som pointerede, hvor vigtigt det var at koble helt fra til arbejdspladsen under barselsorloven.

"Sidste gang, jeg holdt orlov, sagde jeg til dem på arbejdet, at jeg nok ville kunne arbejde en dag hjemmefra, hvilket resulterede i, at jeg hverken fik holdt ferie eller fik arbejdet...det var et klart karrieredilemma...denne gang holder jeg fuldstændig fri fra arbejdet".

Psykologen Svend Aage Madsen (2002) som har forsket i mænds relationer og forventninger til spædbørn hævder, at når mænd bliver spurgt om, hvad de ser frem til ved deres kommende faderskab er det bemærkelsesværdigt, at de fokuserer på det store barn, der er i stand til at cykle og spille bold på græsplænen. Kvinder derimod fokuserer ofte på samværet med det helt spæde barn. Der er dog ingen sammenhæng mellem mænds forestillinger før fødslen og deres konkrete evne til at passe det spæde barn.

### **Hvorfor tog fædrene ikke barsel?**

Det fremgik meget klart, at mange af de fædre som ikke havde taget barselsorlov, ligeledes ikke opfattede barsel som en rettighed for mænd. Der var dog enkelte af mændene, som havde stået i konkrete karrieredilemmaer, men som gerne ville have holdt barselsorlov.

Denne far beskriver, at han ikke har taget barselsorlov, fordi han blev nødt til at arbejde, og fordi hans kone går derhjemme, og de samtidig bor sammen med hans mor, som også hjælper til.

”Jeg har ikke taget barsel, jeg har ikke haft tid...jeg er en meget arbejdsom mand...og min kone går jo hjemme hos børnene, og vi bor også sammen med min mor, som også hjælper til derhjemme med børnene”.

En anden af fædrene fremhæver også, at årsagen til at han ikke holdt barselsorlov skyldtes, at hans kone var hjemmegående.

”Jeg har ikke taget barsel med mine børn, fordi min kone var hjemmegående”.

En tredje af fædrene havde ikke holdt barselsorlov, fordi han var selvstændig.

”Jeg har ikke taget barsel med mine børn, og det skyldes, at jeg de sidste 5-6 år har været selvstændig”.

Der er ingen tvivl om, at mange mænd fokuserer på, at rammerne skal være i orden i form af en sund økonomi, hvis de skal tage forældreorlov. Dette aspekt af mandigheden må man ikke undervurdere, selvom mange mænd nu også fokuserer på at være nærværende og omsorgsfulde. Mange mænd føler sig stadig hovedansvarlige for familiens økonomi.

Denne far udtrykker meget klart, at årsagen til at han kun holdt to ugers fædreorlov skyldtes, at han ikke ville tage noget af orloven fra sin kone, som var den der havde den kontinuerlige og hårde kontakt med barnet.

”Jeg har taget 14 dages barsel, resten lod jeg være til konen...det er jo kvinden, som bruger kræfterne, så det ville være totalt egoistisk, hvis jeg skulle tage mere barsel...det er jo ikke mig, som skal sidde og give bryst om morgenen og om natten...det er ikke, fordi jeg ikke synes, barsel er et godt tilbud, men når man snakker om ligestilling, så må man også tage konsekvensen af, at manden og kvinden er bygget forskelligt op...det er sådan nogle ting, jeg ikke forstår, men som man i ligestillingens navn synes er fint nok”.

Selv om der er kommet stor bevægelse i faderskabet, er der, som citatet viser, mange mænd som ikke opfatter barselsorlov som en rettighed. Det er svært for en mand at skulle argumentere imod den kvindelige krops førsteprioritet på barslen. Det kan være svært for nogle mænd at stå fast på deres krav og ønsker, hvis deres kvindelige partner ikke ønsker, at de skal have barselsorlov, og hvis deres chef mener, at de er en belastning for arbejdspladsen, når de tager barsel. Mænd risikerer at skulle kæmpe på to fronter som konsekvens af den fleksible barselsorlov.

## **Børneopdragelse**

De fleste af fædrene fremhævede, at de ikke ønsker at opretholde traditionelle magt- og kønshierarkier. Nogle af fædrene gav udtryk for, at der eksisterede nogle lidt mere restriktive regler for, hvad deres børn måtte foretage sig, og at disse restriktioner var religiøst betinget. Der var dog ingen, der fremhævede, at de ønskede at kæmpe hårdt for at deres børn skulle efterleve de traditionelle og religiøse skikke. Men denne far præciserer, at der er ting, som hans børn ikke må foretage sig på grund af islam.

”Forskellen på, hvordan jeg opdrager mine børn, og den måde, som hr. Hansen gør det på, er lille, selvom vi selvfølgelig ikke helt skal ignorere den helt...vi tyr ikke til den måde, som man opdrager børn på i Pakistan, men på den anden side gør vi det heller ikke helt, som en dansk familie gør det...vi føler, at vi har taget det bedste fra Pakistan og det bedste fra Danmark...nu er jeg jo muslim, så mine børn må ikke drikke...og det er også begrænset, hvor mange fester mine børn får lov at gå til”.

Selv om fædrene udtrykker, at de ønsker at give deres børn frihed og ægteskabelige valgmuligheder, er det interessant, at en anden af fædrene faktisk beskriver, at forskellen på danske forældre og forældre med indvandrerbaggrund er, at indvandrerforældrene gerne vil give deres børn råd om kærester og ægteskab.

”Der er den lille forskel, at mange danske forældre mener, at det skal komme helt af sig selv, hvor vi mener, at der skal være en frihed til at vælge selv, men vi vil måske alligevel gerne rådgive vores børn”.

Langt de fleste af fædrene giver udtryk for, at der ikke har været et pres om, at de selv skulle gifte sig med en fra oprindelseslandet og at de ligeledes ikke ønsker at træffe beslutninger på deres

børns vegne. Denne far fortæller dog, at hans egne forældre valgte hans kone, men at han ikke vil vælge sine børns ægtefæller, men at han også gerne vil rådgive dem:

”Mine forældre valgte min kone...men vi har besluttet, at børnene selv skal bestemme, hvem de vil giftes med...men derfor kan man selvfølgelig godt give et råd med på vejen”.

Denne far præciserer, at han kun vil blande sig i sin søns liv med hensyn til kærester, hvis sønnen selv ønsker det.

”Jeg vil kun blande mig i, hvem min søn skal have som kæreste osv., hvis han selv ønsker det...men jeg vil helst ikke blande mig, for han har jo sit eget privatliv”.

Denne far beskriver, hvordan han synes, at det mere er familiens behov frem for barnets behov, der bør stå i centrum.

”Nu kommer jeg selv fra en søskendeflok på seks børn, hvor jeg ikke er vant til at få så meget opmærksomhed...jeg synes ikke, det er sundt for et barn at skulle vokse op med hele tiden at få sin ret og sin vilje, og man bliver også mere rustet til at klare sig i samfundet, hvis man ikke bliver opdraget til, at man altid kan få, hvad man peger på”.

Nogle af fædrene fremhævede de forskrifter, som man som god muslim skal leve op til, men som de ikke håndhæver. Andre forholder sig på ingen måde til de religiøse forskrifter. Nogle af fædrene giver udtryk for, at de hverken kan eller vil stoppe førægteskabelig kærlighed og seksuelle relationer.

”Hos os muslimer, må man ikke have kærester inden ægteskabet...men jeg tror ikke, at jeg til den tid, når mine børn kommer i den alder, vil have nogen mulighed eller magt over mine børn til at kunne påvirke dem ret meget i den retning”.

Denne far fremhæver også, at hans børn, når de bliver ældre, selv må træffe beslutninger om, hvad de ønsker at foretage sig.

”Jeg tror ikke, at jeg vil blande mig i om mine børn drikker alkohol, når de bliver ældre...selvfølgelig ønsker jeg ikke at sidde og drikke bajere sammen med dem, men hvad de laver ude i byen, må de selv om ...altså, selvfølgelig indtil en vis grænse”.

Nogle fædre gav udtryk for, at deres børn skulle opdrages fuldstændig på samme måde som de danske børn:

”Vi tænker faktisk ikke ret meget over det med kulturen...til min dreng siger jeg, gør som de andre børn i børnehaven...han skal ikke tænke over, om han er muslim eller iraker, han skal bare gøre, hvad han har lyst til...han spiser for eksempel alt det, han har lyst til, og vi holder heller ikke ramadan hjemme hos os”.

Denne far beskriver i forlængelse hertil, at der ikke er forskel på de regler, som hans datter og de danske børn er underlagt.

”Jeg oplever jo gang på gang, at der ikke er forskel på de regler, som de danske forældre har for deres børn, og de regler, vi har for vores datter”.

### **Drenge- kontra pigeopdragelse**

I mange traditionelle samfund er der stor forskel på den måde, som drenge og piger bliver opdraget på. Pigerne er i større udstrækning forbundet med familiens ære, og bliver derfor ofte beskyttet og overvåget langt mere end drengene. Dette er nogle meget rodfæstede kulturelle normer, som også i en vis udstrækning kan regulere levevilkårene for unge mennesker med indvandrerbaggrund i de vestlige samfund. Der var dog ingen af fædrene, som bevidst udtrykte, at de ønskede at opdrage deres børn forskelligt afhængigt af køn. De pointerede alle, at både drenge og piger skulle opdrages til at tage sig af de huslige pligter.

”Der er mange pakistanske forældre, som lader drengene få mere snor end pigerne...men vi syntes, det er forkert...f.eks. er der mange piger, som ikke må komme med på lejrskole...men det må vores pige godt, fordi vi stoler på hende...vi mener, at drenge og piger skal have de samme rettigheder”.

Denne far fremhæver det samme, men siger samtidig, at der har været anderledes kønsforhold som gjorde sig gældende i oprindelseslandet.

”Jeg mener ikke, at der skal være forskel på den måde, som man opdrager drenge og piger på...men det er jo rigtigt, at pigerne i den traditionelle kultur på en anden måde har været familiens ømme tå”.

En anden af fædrene påpeger, at han ligeledes ikke mener, at man skal opdrage drenge og piger forskelligt, men at det automatisk sker både for forældre med indvandrerbaggrund og hos majoritetsdanskerne.

”Jeg mener ikke, at man skal opdrage drenge og piger forskelligt, men det sker helt automatisk, og det er jeg også sikker på, at det gør hos danskerne...men jeg beskytter da helt sikkert min datter mere, end jeg beskytter min søn, og det skyldes, at der er flere forfærdelige ting, som kan overgå piger, f.eks. voldtægt og den slags, men det er da ikke noget, jeg tænker over hver dag”.

Denne far udtrykker en meget kønsopdelt ansvarsfordeling vedrørende forældrenes evne og pligt til at tale med børnene om vanskelige emner:

”Når pigerne når en vis alder, er der nogle følsomme emner, som det er moderen som skal tage sig af...det kan faderen ikke gøre”.

### **Betydningen af uddannelse**

Flere af fædrene betoner vigtigheden af, at deres børn får en uddannelse i det danske samfund. Dette skyldes ifølge flere af fædrene, at de unge med anden etnisk baggrund end dansk har det sværere i samfundet.

”Uddannelse er uden tvivl den vigtigste investering i livet...det er vigtigt, at børnene får en uddannelse...det prioriterer vi meget, men det skyldes også, at de er oppe imod nogle meget hårde odds”.

Denne far betoner kraftigt betydningen af, at det går godt for hans børn, og at det måske specielt betyder meget for forældre med minoritetsbaggrund.

”Det gode ved at være far det er selvfølgelig, hvis ens børn klarer sig godt i tilværelsen...og man kan mærke, at de er glade og lykkelige...det er deprimerende at have børn, som ikke har noget at lave, og det går også ud over forældrene...måske

mere for vores kultur, men egentlig vel også for danskerne, men det er virkelig deprimerende...jeg kan se det på nogle af vores venner, hvor deres børn ikke har fået uddannelse, eller ikke kan få en praktikplads...på det daglige plan bliver jeg glad, når min søn smiler til mig, og når han for eksempel lærer at tale”.

Flere undersøgelser om køn, etnicitet og uddannelse (Sørensen/Madsen: 2006, Dahl/Jacobsen: 2005) har vist, at indvandrerfamilier i stor udstrækning ønsker, at de unge efterkommere får en uddannelse, og at familien i nogle tilfælde spiller en rolle i valg af uddannelse.

### **Oplevet diskrimination**

Selvom fædrene i denne undersøgelse alle var velfungerende og deltog aktivt i det danske samfund, beklagede de sig over den måde, som de føler, der bliver generaliseret på og skåret over én kam med hensyn til indvandrere af muslimsk oprindelse. De beklagede sig over, at indvandrere og efterkommere generelt blev udlagt som sociale problemer i medierne. Studier har også vist, at der ofte har været en negativ fremstilling af indvandrere og flygtninge i mediernes nyhedsformidling (Hussain 1997).

Nogle af fædrene betonedede de mange muligheder, der er i Danmark i modsætning til livet i deres oprindelsesland, hvorimod andre betonedede den diskriminering, de følte, de var udsat for i dagligdagen. Der var en tendens til, at de fædre, som var kommet hertil som indvandrere, var mere skeptiske over for den måde, de blev behandlet på i det danske samfund.

Der er en anden af fædrene, som til daglig arbejder professionelt med integration, som påpeger nødvendigheden af at skelne de forskellige indvandrergrupper fra hinanden.

”Der er stor forskel på traditionerne og værdierne blandt de forskellige indvandrergrupper...den tyrkiske gruppe og den arabiske gruppe og den somaliske gruppe har ikke så meget til fælles...nu arbejder jeg til daglig også med disse grupper, og jeg kan se, at forskellen er enorm”.

Bo Wagner Sørensen (2006) har fremhævet, at efterkommere ofte oplever at blive mere diskrimineret end flygtninge og nyttilflyttere, fordi de har en anden forventning om at blive behandlet ligesom alle andre danske samfundsborgere. En af fædrene, som var kommet til Danmark som flygtning, så meget positivt på samfundsforholdene og udtalte meget bramfrit.

”Hvis man ikke er i stand til at få en uddannelse i Europa, er man en idiot...man har alle muligheder for at klare sig og få et godt liv”.

De fleste af fædrene var bevidste om de begrænsninger og barrierer, som de var udsat for på grund af deres etnicitet. De er alle bevidste om, at de, uanset om de er født og opvokset i Danmark, bliver set som enten indvandrere eller flygtninge. Denne form for diskrimination kommer til udtryk på mange forskellige måder. Flere af fædrene beskriver, at det kan være svært kun at blive behandlet som en enkeltperson, men at de også selv har svært ved at tænke på dem selv som enkeltindivider, der ikke er repræsentanter for en bestemt kultur.

”Jeg føler ofte, at jeg skal stå til regnskab for noget, som ikke har med mig at gøre”.

De fleste af fædrene refererede bredt til den offentlige debat, når de beskrev den form for diskrimination, indvandrere og flygtninge var udsat for. Der var dog også nogle af fædrene, der påtalte nogle af de oplevelser, de selv havde haft.

”De første 30 år jeg var i Danmark, følte jeg mig ikke som en fremmed...det er først her på det sidste, at jeg føler mig som fremmed”.

Der var nogle af fædrene, som beskrev, hvor vanskeligt det var for dem, at selvom de opførte sig som de fleste danskere, så tillod samfundet dem ikke at få lov at føle sig som danskere.

”Jeg når aldrig helt at føle mig som dansker...hvis jeg gør det, skal de nok hurtigt pille det fra mig...ja, hvis jeg kommer i nærheden af sådan nogle ideer, så går der sgu ikke mange sekunder, før jeg kommer på andre tanker...så langt ud kommer jeg dog aldrig, selvom jeg vel egentlig heller ikke ønsker det...jeg føler mig jo som tyrker...men jeg opfører mig jo på mange måder som en dansker, selvom jeg inderst inde jo føler mig som en tyrker...men jeg ved jo godt, at jeg bor i Danmark, og jeg ved vel heller ikke, hvad en tyrkisk måde at opføre sig på består af”.

En af fædrene beskriver, hvordan han ofte føler, at han skal bevise, at han er ligesom danskerne.

”Hvis f.eks. der er nogen, der tilbyder mig en øl, og jeg så siger nej tak...så kan jeg tage mig selv i at sige: Jamen, det har ikke noget med religion at gøre...så på den måde føler jeg, at jeg skal bevise, at jeg er ligesom dem”.

Det er tankevækkende, som antropologen Thomas Hylland Eriksen (2001) har fremhævet, at selvom kulturforskellene bliver mindre, ser man samtidig en tendens til at etniciteten bliver vigtigere.

## **Konklusion**

Det er ikke muligt ud fra interviewmaterialet at identificere nogle fælles "etniske" træk, eller sige noget samlet om måden fædre håndterer deres faderskab. Fædrene levede deres liv på forskellig vis, men der var mange af fædrene, som pointerede, at familien betød meget for dem. Nogle af fædrene var religiøse, nogle var ateister; nogle fremhævede, at religion kun betød lidt for dem, andre at religion styrede væsentlige dele af deres liv. Selvom alle fædrene opfyldte kriteriet med at være velfungerende, var der stor forskel i fædrenes lyst og evne til at diskutere køns- og ligestillingsforhold. Dette hænger øjensynligt sammen med, at mænd i mange henseender fremstår som det usynlige køn. Mænd og ligestilling er ikke noget let emne at diskutere, idet de fleste mænd hverken kan eller vil forstå problemer kønspolitisk. Der var dog nogle af de mest ligestillingsorienterede fædre, som var meget bevidste om, at de kunne komme til at snyde sig selv, hvis de videreførte de traditionelle maskulinitetsformer og f.eks. prioriterede deres arbejde over familien. Med hensyn til de fædre, som gav udtryk for, at de ikke var så aktive i omsorgsarbejdet med børnene, var det svært at præcisere, om det skyldes, at de ikke kunne sætte sig igennem over for moderen, eller om det skyldes, at de reelt ikke ønskede det.

Man kan ikke sige noget samlet om gruppen af fædre, der er interviewet i denne undersøgelse. De håndterer deres etnicitet og forsøget på at opnå anerkendelse i samfundet på forskellig vis. De forsøger alle både at blive genkendelige og accepterede blandt deres slægtinge og blandt danskerne. På det overordnede niveau betonedes flere af fædrene nødvendigheden af at bygge broer mellem kulturer og tage afstand fra fundamentalisme.

"Jeg er opfostret med at skulle være bevidst om de negative ting ved fundamentalismen...selv om mine forældre kommer fra en lille landsby i sortehavsområdet i Tyrkiet, så har de været bevidste om fundamentalismen...og der er jo også nogle store befolkningsgrupper i Tyrkiet, som virkelig er på vagt over for fundamentalismen, og ikke lader de religiøse kræfter spille for meget med musklerne".

Der er store ligheder mellem den måde, som fædrene snakker om deres faderskab på i denne undersøgelse, og resultaterne fra andre undersøgelser, hvor der ikke specifikt har været udvalgt fædre med anden etnisk baggrund end dansk. De giver udtryk for, at faderskabet har forandret deres liv, og at de ønsker at prioritere et tæt forhold til børnene. Som i andre undersøgelser er der dog også forskel på mændenes faderskabskonstruktioner og deres erfaringer og ønsker. Nogle af fædrene fortæller, at de både har og vil prioritere faderskabet meget højt, hvorimod andre mere giver udtryk for, at de tager udfordringerne som de kommer.

På nogle områder kan man spore en forskel mellem fædre med anden etnisk baggrund end dansk og etniske danske fædre med hensyn til faderskab og ligestilling. Dette gjorde sig specielt gældende for nogle af fædrene vedrørende deltagelse i husarbejdet. Kunsten er hverken at over- eller underdrive forskellene. Det er ligeledes vigtigt at forholde sig til, om eventuelle forskelle har en væsentlig betydning for de enkelte individer og samfundet som et hele.

Selvom alle fædre har været velfungerende og positivt indstillet over for demokrati- og ligestillingstankegangen, var der stor forskel på dem. Det fremstod, som om nogle af fædrene ikke overvejede at bryde med det traditionelle kønsrollemønster på hjemmefronten. Andre af fædrene derimod fremhæver klart, hvordan de har gennemgået nogle markante transformationer i forhold til deres kulturarv, og hvorfor det var vanskeligt at bruge deres egne fædre som rollemodeller. Det fremstår ikke entydigt, som om fædrene ubetinget ønsker at være danske, idet de ofte selv opererer med kategorierne ”danskerne” og ”vores kultur”.

Det er kun få af fædrene, der udtrykker, at det er specielt vanskeligt at være far med indvandrerbaggrund. Ingen af de fædre, som har taget forældreorlov, eller de fædre, som ikke har taget forældreorlov, udtrykker, at orlov er en trussel imod deres maskulinitet.

Nogle af fædrene formår at kombinere nogle af de traditionelle og moderne elementer på en frivillig og meget refleksiv vis. Det fremstår, som om de ønsker at bevare og videreudvikle dele af deres oprindelige kultur. Flere af fædrene nævner dog børnenes sprogegenskaber som et område, der kan skabe kulturelle dilemmaer.

For nogle af fædrene virker det, som om der stadig eksisterer nogle rodfæstede traditionelle kønsarbejdsdelinger, som besværliggør, at fædrene kan hengive sig til omsorgsområdet på hjemmefronten. Selvom økonomiske hensyn var årsagen til, at nogle af fædrene ikke havde holdt forældreorlov, var det også ud fra fædrenes egne beretninger muligt at spore en anden forklaring i

form af overleverede kønsstereotyper. Der var dog også fædre som betonedede, at de glædede sig til at skulle være alene med barnet på fædreorlov.

Der var ingen af fædrene, som ønskede at styre deres børns fremtidige kærligheds- og seksualliv, eller at deres børns fremtidige kærester eller ægtefæller skulle være et familieanliggende. De fremhævede derimod, at det skulle være et privat anliggende. Nogle af fædrene mente dog, at de gerne ville give deres mening til kende. Der var ligeledes ingen af fædrene, som pointerede, at ægteskabet var den eneste legitime samlivsform.

Interviewmaterialet indikerer, at ingen af de interviewede fædre er holdt op med at opfatte sig selv som tyrkere, pakistanere, marokkanere etc. Dette til trods for, at nogle af fædrene er født i Danmark, og har boet her det meste af livet med deres nærmeste familie, har uddannet sig i Danmark og tillige giver udtryk for, at de ikke har væsentlig anderledes livsstil, normer eller værdier end majoritetsdanskerne.

Det stod klart, at for nogle af de interviewede fædres vedkommende kunne man tale om en slags symbolsk etnicitet, som på ingen måde kan sammenlignes med de stereotype opfattelser af traditionel handling og tænkning. Det var absolut individet, der var i højsædet hos de fleste af de interviewede fædre dog uden at sige, at slægten ikke spillede en rolle. Fædrene havde både en individuel og kollektiv livsopfattelse. Udtalelsen fra en af fædrene om den "tyrkiske etikette", som er måden, han beskriver den lille bagatelagtige og til dels ubetydelige forskel, der eksisterer på måden, han opdrager sine børn, og måden majoritetsdanskerne opdrager deres børn, er måske en af de mest dækkende beskrivelser for det samlede billede af fædrenes familiemæssige attituder i undersøgelsen.

Interviewmaterialet indikerer, at kultur, rødder, identitet og oprindelse er nogle meget relationelle og komplekse konstruktioner, som i høj grad er foranderlige. Det var for nogle af fædrene nogle meget komplekse kulturelle processer, de forholdt sig til i hverdagen. Andre virkede afklarede og velafbalancerede, og gav ikke udtryk for at befinde sig i væsentlige dilemmaer med hensyn til deres etniske oprindelse og deres faderskab. Det er tilrådeligt at gå bort fra forestillingen om en fælles og ensartet identitet hos mennesker med anden etnisk baggrund end dansk. Det skal være muligt at tale om kulturelle forskelle uden at falde hen til kulturel essentialisme.

Slutteligt kan det siges, at der er mange mænd, som har fundet ud af, at ligestillingsprojektet også er et frigørelsesprojekt for mænd. Hvis vi skal ændre på mænds adfærd og holdninger til

ligestillingsdiskussioner, er der dog brug for at tænke innovativt, og det er vigtigt, at man tager højde for mænds forudsætninger for at gå ind i diskussionerne, og hvilken retorik der bruges.

## Litteratur

**Bekkengen, Lisbeth** (2002): "Man får vælge – om forældreskab og forældreledighed i arbejdsliv og familjeliv", (doktoravhandling)

**Brandt, Berit & Kvande, Elin** (2003): "Fleksible fedre", Universitetsforlaget

**Dahl, Karen Margrethe & Jacobsen Vibeke** (2005): "Køn, etnicitet og barrierer for integration. Fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv", Socialforskningsinstituttet

**Eriksen, Thomas Hylland & Sørheim, Torunn Arntsen** (2001): "Kulturforskelle – kulturmøder i praksis, Gyldendal

**Gerami, Shahin** (2005): "Islamist masculinity and muslim masculinities", i "Handbook of studies on men and masculinities, Sage

**Holter, Øystein Gullvåg** (2003): "Can men do it?", Temanord

**Hussain, Mustafa** m.fl. (1997): "Medierne, minoriteterne og majoriteten – en undersøgelse af nyhedsmedier og den folkelige diskurs i Danmark", Nævnet for etnisk ligestilling

**Kimmel, Michael** (1996): "Manhood in America", The Free Press

**Madsen, Svend Aage** m.fl. (2002): "Fædres tilknytning til spædbørn", Hans Reitzels forlag

**Mørck, Yvonne** (1998): "Bindestregs-danskerne, fortællinger om køn, generationer og etnicitet", Forlaget sociologi

**Necef, Mehmet** (1993): "Tyrkeren og ghettoen", tidsskriftet Grus

**Olsen, Bente Marianne** (2000): "Nye fædre på orlov", Ph.D. afhandling Sociologisk institut.

**Olsen, Bente Marianne** (2002): "Far i mors sted – fædre på orlov", Kvinder, køn & Forskning

**Plantin, Lars** (2001): "Mäns Föräldraskap", Göteborgs Universitet

**Reinicke, Kenneth** (2002): "Den hele mand – manderollen i forandring", Schønberg

**Reinicke, Kenneth** (2004): "Mænd i lyst og nød", Schønberg

**Reinicke, Kenneth** (2006): "Hva' med far – mænds forventninger og erfaringer med at blive far", udarbejdet for Roskilde kommune

**Simonsen, Jørgen Bæk** (2005): "Hvad er islam", Akademisk forlag

**Staunæs, Dorthe** (2004): "Køn, etnicitet og skoleliv", Samfundslitteratur

**Sørensen, Bo Wagner og Madsen, Diana** (2006): "Unge med en twist – etnicitet, køn og uddannelsesvalg", CeLi